

QUAESTIO XXVII.

DE VOLUNTATE.

THESIS LV.

Quamvis voluntas *a) nihil possit velle necessitate coactionis; tamen b) naturali necessitate beatitudinem appetit; c) necessitate autem finis seu suppositionis appetit media necessaria ad assecutionem finis.*

PRAENOTIONES.

194. I. **Necessitas naturalis — coactionis — finis.** Quum necessarium sit id quod non potest non esse, necessitas importat determinationem ad unum. Itaque *a)* dicitur *naturalis necessitas* ea, quae resultat ex causis intrinsecis, quae constituunt naturam rei, sic est naturaliter necessarium homini ut constet ex corpore et anima rationali. *b)* Dicitur *necessitas coactionis* ea, quae procedit mere ex causa extrinseca contra inclinationem agentis, sic necessarium est homini, qui trahitur ad supplicium, ut perget ad supplicii locum. *c)* Dicitur *necessitas finis* seu *suppositionis* ea, quae oritur ex intentione finis, sic necessaria est navis ei, qui transfretare intendit.

II. **In Thesi loquimur de actibus elicitis a voluntate,** qui sunt amor, odium, electio etc. non autem de actibus a voluntate *imperatis* qui eliciuntur ab aliis potentiss, puta scribere, legere, ambulare etc. Hi enim actus possunt fieri coacte, non autem primi.

III. **Adversarii.** Haec et plures ex sequentibus Thesibus, quae respiciunt libertatem humanae voluntatis et electionis sunt contra DETERMINISTAS tum veteres tum recentiores, qui asserunt voluntatem *necessario* appetere quidquid appetit, eo quod *determinatur ab extrinseco* ad eligendum illud bonum particularē, quod ex adjunctis hic et nunc praestantius rationi appetit.

PROBATUR THESIS.

195. *Quoad 1^{um}.* Repugnat ut aliqua actio sit simul secundum inclinationem potentiae operantis et contra inclinationem eiusdem. Atqui actus eliciti a voluntate, utpote voluntarii, sunt essentialiter secundum inclinationem eiusdem. Ergo voluntas nihil potest velle *necessitate coactionis*.

Quoad 2^{um}. Quidquid aliquo modo est, est aliqua natura, quae habet necessariam ordinationem seu inclinationem ad proprium perfectivum

ad quod ordinatur seu inclinatur per principium intrinsecum a Deo auctore naturae. Atqui proprium perfectivum voluntatis est beatitudo, quia voluntas nequit operari nisi vel tendendo in bonum assequendum, vel gaudendo de bono assequuto. Ergo voluntas tendit ad beatitudinem ut natura ad propriam formam, videlicet *naturali necessitate* (1).

CONFIRMATUR. Finis se habet in operativis, sicut principium in speculativis. Ergo quemadmodum impossibile est ad conclusiones certas pervenire sine principiis, quibus immobiliter intellectus assentiatur, ita impossibile est ut voluntas particularia bona eligat, nisi immobiliter adhaereat naturali necessitate ultimo fini, seu beatitudini (2).

Quoad 3^{um}. Ea quae habent meram rationem mediorum ad aliquem finem, non sunt propter se amabilia a voluntate, sed ratione finis, et ideo non appetuntur a voluntate alio appetitu seu tendentia, quam eo quo appetit finem. Ergo, supposito quod voluntas velit aliquem finem, ea necessitate vult media ad finem necessaria, qua vult ipsum finem. Ergo admittendum est voluntatem necessitate finis seu suppositionis appetere media necessaria ad assecutionem finis.

Integra Thesis pulcherrime demonstratur a S. Thoma 1. p. q. 82. a. 1, ubi etiam difficultates propositae et solutae inveniuntur.

THESIS LVI.

Quum voluntas sit appetitus boni universalis seu beatitudinis in genere, quae obiective in ipsis ultimi finis seu Summi Boni fruitione consistit, non necessitatur ad ea particularia bona volenda quae non sunt vel non apprehenduntur conexa necessario cum sua beatitudine. *Quapropter quoad huiusmodi bona voluntas libertate indifferentiae praedita est.*

PRAENOTIONES.

196. I. **Libertas indifferentiae** dicitur immunitas a necessitate in aliquo bono appetendo. Quae indifferentia seu *indeterminatio ad unum* non est *passiva*, quae indiget ab extrinseco determinari et importat imperfectionem, sed est *activa* et importat perfectionem, nempe vim intrinsecam seipsum determinandi ad unum potius quam ad aliud. Hanc virtutem esse propriam viventium vita intellectiva, et eo plenius consideri quo vita intellectiva est perfectior apparebit ex inferius dicendis.

II. **Indeterminatio activa voluntatis** potest haberi tripliciter:

(1) Cf. S. Th. qq. dd. de Verit. q. 22.

(2) 1. p. q. 82. a. 1.

a) *Quoad ipsum actum volitionis.* Potest enim voluntas libere ponere actum volitionis et cessare ab eo. Cum enim voluntas moveat seipsam, potest velle et non velle. S. Thomas (1) haec habet: « Est voluntas indeterminata respectu actus, quia circa obiectum determinatum potest uti actu suo cum voluerit, vel non uti: potest enim exire in actum volendi respectu cuiuslibet, et non exire, quod in rebus naturalibus non contingit, grave enim semper descendit deorsum in actu, nisi aliquid prohibeat. Quod exinde contingit, quod res inanimentae non sunt motae a se ipsis, sed ab aliis, unde non est in eis moveri vel non moveri, res autem animatae moventur a se ipsis, et inde est quod voluntas potest velle et non velle ». Si autem ulterius quaeras, cur voluntas, quae necessario fertur in beatitudinem, possit abstinere a quocumque actu, respondemus posse in statu viae, in quo nullus actus voluntatis apprehenditur a volente ut necessario conexus cum sua beatitudine. Dum contra Beati, qui vident Divinam Essentiam, non possunt ab actu eam amandi desistere.

b) *Quoad obiectum.* Voluntas enim est indeterminata quoad unumquodque obiectum, quod apprehendit tamquam non necessario conexum cum sua beatitudine, ad quam per alia media pervenire potest.

c) *Quoad ordinem in finem ultimum.* Potest enim creata voluntas eligere bona conducentia in finem ultimum vel bona abducentia ab eo, id est bene vel male agere. Etenim propter defectum in apprehendendo et conferendo potest indebitate appetere tamquam verum bonum conducens ad veram beatitudinem id, quod utpote a vera beatitudine abducens non est verum bonum. Quae indeterminatio, quum importet imperfectionem nempe potentiam ad deficiendum a rectitudine ordinis in finem ultimum, nequit habere locum in voluntate perfecta, quae deficere nequit: unde nec in Deo nec in Beatis dari potest (2).

III. Ex hac triplici indeterminatione exoritur triplex divisio libertatis, i. e. exercitii, specificationis, defectibilitatis. Etenim a) ex indeterminatione voluntatis *quoad actum* exoritur *libertas exercitii seu contradictionis*, qua possumus libere velle et nolle, id est ponere vel non ponere actum volitionis, quaeque dicitur *libertas contradictionis* quia velle et nolle sunt termini contradictori;

b) ex indeterminatione voluntatis *quoad obiectum* exoritur *libertas specificationis seu contrarietas*, qua possumus libere velle unum obiectum praesatio, puta equitare vel navigare vel deambulare. Quae libertas dicitur *specificationis*, quia est quoad ipsa obiecta per quae actus specificantur; dicitur etiam *contrarietas*, quia non est inter terminos contradictorios, sed contrarios;

(1) QQ. dd. de Verit. q. 22. a. 6.

(2) Cfr. S. Th. I. c.

c) ex indeterminatione voluntatis *quoad ordinem in finem ultimum* exoritur ea libertas, quae vocari potius deberet *defectibilitas libertatis*, quia supponit voluntatem omnino imperfectam, quae deficit potest a recto ordine in finem ultimum. Neque dices voluntatem necessario appetere beatitudinem implicite in omni bono quod appetit, et ideo semper bene agere. Nam, ut cum S. Thoma respondeamus, « Si aliquis per rationem erroneam ducatur, ut appetat aliquid speciale, ut secundum rei veritatem sua beatitudo non consistit, sic appetendo beatitudinem, demeretur, non quia appetit beatitudinem, sed quia indebit appetit hoc, ut beatitudinem, in quo beatitudo non est » (1).

PROBATUS THESIS.

197. I. Quemadmodum intellectus se habet ad prima principia, sic voluntas, quae est appetitus intellectualis se habet ad ultimum finem. Etenim finis se habet in operabilibus, sicut prima principia in speculativis. Et ideo quemadmodum intellectus non necessario assentitur propositionibus contingentibus, quae non necessario connectuntur cum primis principiis, similiter voluntas, quae est appetitus beatitudinis non appetit necessario ea bona, quae non habent necessariam connectionem ad suam beatitudinem. Porro bona particularia creata sunt huiusmodi, vel enim non sunt necessario connexa cum obiecto reali nostrae beatitudinis, vel saltem in praesenti statu non apparent necessario connexa cum eo. Ergo voluntas huiusmodi bona non necessario appetit, videlicet quoad ea praedita est libertate indifferentiae (2).

II. Bona particularia creata, quum sint finita, non habent omnimecum rationem boni, haec enim competit unice Deo, qui est ipsa plenitudo bonitatis seu ipsa Bonitas per se subsistens. Atqui quae sunt huiusmodi non necessario movent voluntatem, quia haec potest vel inclinari in ea ratione boni quod habent, vel ab eis averti ratione defectus bonitatis, qui in eorum finitudine necessario adest. Ergo voluntas ad bona particularia creata appetenda non necessitatibus, seu quoad haec libertate indifferentiae praedita est.

III. Ille appetitus est determinatus ad aliquod bonum particulare necessario appetendum, qui quum sit facultas organica, consequitur apprehensionem boni particularis et iudicium naturale sibi determinatum ab Auctore naturae ad bonum aliquod prosequendum. Dum contra appetitus inorganicus, qui consequitur apprehensionem boni universalis et cognitionem habitudinis finis atque mediorum et cui ratio proponit plura obiecta tamquam deficientia bona non potest esse na-

(1) QQ. dd. de Verit. q. 22. a. 7.

(2) Cfr. I. p. q. 82. a. 2.

turaliter determinatus ad aliquod ex huiusmodi bonis praeelegendum, sed seipsum libere determinat. Iamvero voluntas est talis facultas appetitiva immaterialis. Ergo impossibile est ut quoad bona particularia creata voluntas sit ad unum determinata.

Hoc argumentum ita pulcherrime proponit S. Thomas (1): « Sicut in aliis rebus est aliquod principium priorum actuum, ita etiam in hominibus. Hoc autem activum sive motivum principium in hominibus proprie est intellectus et voluntas. Quod quidem principium partim convenit cum principio activo in rebus naturalibus, partim ab eo differt. Convenit quidem, quia sicut in rebus naturalibus invenitur forma, quae est principium actionis et inclinatio consequens formam, quae dicitur appetitus naturalis, ex quibus sequitur actio; ita in homine invenitur forma intellectiva, et inclinatio voluntatis consequens formam apprehensam ex quibus sequitur exterior actio: sed in hoc est differentia, quia forma rei naturalis est forma individuata per materiam, unde et inclinatio ipsam consequens est determinata ad unum, sed forma intellecta est universalis, sub qua multa possunt comprehendendi, unde cum actus sint in singularibus, in quibus nullum est quod adaequet potentiam universalis, remanet inclinatio voluntatis indeterminate se habens ad multa, sicut si artifex concipiatur formam domus in universalis sub qua comprehenduntur diversae figurae domus, potest voluntas eius inclinari ad hoc quod faciat dominum quadratam vel rotundam, vel alterius figurae. Principium autem activum in brutis animalibus medio modo se habet inter utrumque. Nam forma apprehensa per sensum est individualis, sicut et forma rei naturalis, et ideo ex ea sequitur inclinatio ad unum actum sicut in rebus naturalibus, sed tamen non semper eadem forma recipitur in sensu, sicut in rebus naturalibus, quia ignis est semper calidus; sed nunc una, nunc alia, puta nunc forma delectabilis, nunc tristis, unde nunc fugit, nunc prosequitur, in quo convenit cum principio activo humano ».

Insuper (2) ait: « In rebus, quae moventur, vel aliquid agunt, haec invenitur differentia, quod quaedam principium sui motus vel operationis in seipsis habent, quaedam vero extra se, sicut ea quae per violentiam moventur, in quibus principium est extra, nil conferente vim passo: in quibus liberum arbitrium ponere non possumus, eo quod non sunt causa sui motus: LIBERUM AUTEM EST QUOD SUI CAUSA EST etc ». Conferatur integer locus.

Nota. Difficultates quamplurimas propositas atque solutas invenies apud S. Thomam in locis citatis. Aliquas tamen in forma solutas sub-

(1) QQ. dd. de Malo. Quaest. 5. art. unic.

(2) In QQ. DD. de Verit. q. 24. a. 1.

nectimus. Sed in antecessum advertendum est motionem voluntatis distinguendam esse in *subjectivam* et *objectivam*. Prima requiritur ad exercitium actus voluntatis, altera ad eius determinationem et specificationem. Quoad primam voluntas numquam necessitatur, quoad secundam non necessitatur a bonis particularibus, quamvis necessitetur ab ipso reali obiecto suae beatitudinis, quod est ipsum Summum Bonum.

OBIECTIONES.

198. Obiect. 1^a. Obiectum voluntatis comparatur ad ipsam sicut movens ad mobile. Sed motus mobilis necessario consequitur ex movente. Ergo obiectum voluntatis ex necessitate eam movet.

Resp. Dist. mai. Obiectum voluntatis comparatur ad ipsam ut movens ad mobile mere passivum, quod non movet seipsum quoad exercitium actus, *Nego*; ut movens ad mobile quod movet seipsum quoad exercitium actus, *subdist.* ita ut omne obiectum excedat et vincat potentiam voluntatis, *Nego*; ita ut eam excedat tantum illud obiectum quod est Summum Bonum undequaque perfectum, *Conc. Contrad. min.* Si movens excedat potentiam mobilis, *Conc. secus*, *Nego*. *Dist. conseq.* necessario movet voluntatem ipsum Summum Bonum in cuius fruitione voluntatis beatitudo consistit, *Conc. bona particularia finita*, *Nego*. Solutio patet ex supra dictis. S. Thomas ita respondet: « Ad secundum dicendum, quod movens tunc ex necessitate causat motum in mobili, quando potestas moventis excedit mobile, ita quod tota eius possiblitas moventi subdatur. Cum autem possiblitas voluntatis sit respectu boni universalis et perfecti, non subiicitur eius possiblitas tota alicui particulari bono, et ideo non ex necessitate movetur ab illo » (l. p. q. 2. a. 2. ad 2.).

Obiect. 2^a. Sicut apprehensum secundum sensum est obiectum appetitus sensitivi, ita apprehensum secundum intellectum est obiectum intellectivi appetitus, qui dicitur voluntas. Sed apprehensum secundum sensum ex necessitate movet appetitum sensitivum. Ergo apprehensum secundum intellectum ex necessitate movet voluntatem.

Resp. Dist. mai. Quatenus unumquodque moveat potentiam sibi respondentem, modo convenienti eius naturae, *Conc.* quatenus utrumque eodem prorsus modo moveat potentias sibi respondentes, *Nego*. *Conc. min.* *Nego conseq.* Solutio patet ex superius demonstratis. S. Thomas ita respondet: « Ad tertium dicendum, quod vis sensitiva non est vis collativa diversorum, sicut ratio, sed simpliciter aliquid unum apprehendit, et ideo secundum illud unum determinate movet appetitum sensitivum. Sed ratio est collativa plurium, et ideo ex pluribus moveri potest appetitus intellectivus, scilicet voluntas, et non ex uno ex necessitate » (l. c. ad 3.).

Obiect. 3^a. Quemadmodum se habent praemissae ad conclusiones in demonstrabilibus, ita se habent fines ad media in appetibilibus. Sed mens assentiendo praemissis necessario assentitur conclusionibus. Ergo etiam voluntas quae necessario appetit beatitudinem necessario appetit bona particularia, quae sunt media ad beatitudinem.

Resp. *Dist. mai.* hoc sensu quod, sicut praemissae sunt ratio cur mens assentiatur conclusionibus, ita finis est ratio cur voluntas appetat media, *Conc.* hoc sensu, quod singula media habeant eamdem necessitatem connexionis cum fine, quam habent conclusiones cum praemissis, *Nego*. Non enim singula bona particularia sunt necessario conexa cum beatitudine, quae potest haberi sine illis. Dum contra in recta ratiocinatione, remota veritate conclusionis, removetur veritas praemissarum, *Conc. min. Dist. cons.* voluntas appeteret necessario ea bona particularia, quae apprehenderet necessario connexa cum sua beatitudine, *Conc.* necessario appeteret omnia bona particularia, *Nego*. Haec etiam solutio patet ex demonstratis in Thesibus praeced.

Obiect. 4^a. Voluntas non potest velle malum. Atqui quod est huiusmodi, appetit necessario bonum. Ergo voluntas ex necessitate vult bonum.

Resp. *Dist. mai.* Voluntas non potest velle purum malum, *Conc.* non potest velle malum, quod sit privatio boni in bono, *subd.* sub ratione mali, *Conc.* sub ratione apparentis boni, *Nego*. *Dist. min.* Appetit necessario unumquodque bonum, *Nego*; quidquid appetit, etiamsi libere appetat, tamen semper sub ratione formalis boni, *Conc.* *Dist. cons.* voluntas si aliquid vult, necessario illud appetit sub formalis ratione boni, *Conc.* necessario appetit unumquodque bonum, *Nego*. In obiectione adest aequivocatio manifesta. Necessitas enim, quae afficit obiectum formale, transfertur ad obiecta materialia. Quum enim obiectum formale voluntatis sit ratio bonitatis, necesse est ut, si voluntas aliquid appetit, appetat sub ratione boni. Ex hoc autem minime sequitur voluntatem necessario appetere deficientia bona, vel ea quae dicuntur mala quia habent rationem mali vel propter privationem alicuius perfectionis sibi debitae, vel propter defectum rectae ordinationis ad ultimum finem, vel quia sunt ipsae privationes. Quamvis quum ea appetit, feratur in ea sub ratione alicuius bonitatis, quam in eis deprehendit. Sic qui vitam sibi adimit, appetit mortem, quia bonum sibi videtur per mortem effugere aerumnas huius vitae (1).

Obiect. 5^a. Non potest eadem causa producere effectus diversos. Sed velle aliquod bonum et illud nolle sunt diversi effectus. Ergo voluntas bonum sibi propositum non potest non velle, et ideo necessitatur ad illud volendum.

(1) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 8. a. 1.

Resp. *Dist. mai.* si effectus adaequant virtutem causae, *Conc. secus*, *Nego*. *Contrad. min.* qui tamen non adaequant virtutem voluntatis, *Conc.* qui eam adaequant, *Nego et Nego conseq.*

Obiect. 6^a. Liberum arbitrium definitur liberum de ratione iudicium. Iudicium vero rationis cogi potest virtute demonstrationis. Ergo arbitrium hominis revera non est liberum.

Resp. *Dist. mai.* ita ut materia huius iudicii sint bona deficiente eligibilia, *Conc.* ita ut sint conclusiones speculativae, *Nego*. *Contrad. min.* cogi potest demonstratione iudicium rationis circa conclusiones speculativas, *Conc.* iudicium rationis circa bona deficiente eligibilia, *Nego*. *Nego conseq.* « Dicendum, quod iudicium cui attribuitur libertas est iudicium electionis, non autem iudicium, quo sententiat homo de conclusionibus in scientiis speculativis, nam ipsa electio est quasi « quaedam scientia de preeonsiliatis ». (S. Th. qq. dd. de Verit. q. 24. a. 1. ad 17). Quae responsio adhuc melius patebit ex dicendis de electione et consilio.

Obiect. 7^a. Omne quod movet motum est sicut instrumentum. Instrumentum autem non est liberum ad agendum, cum non agat nisi secundum quod aliquis eo utitur. Cum ergo mens humana non operetur nisi mota a Deo, videtur quod non sit liberi arbitrii.

Resp. *Dist. mai.* est sicut instrumentum vel *proprie* dictum, vel *communiter* seu *late* dictum, prouti movetur vel ab artifice vel a prima Causa, *Conc.* est semper sicut instrumentum *proprie* dictum, *Nego*. *Contrad. min.* instrumentum *proprie* dictum, *Conc.* instrumentum *late* dictum, *subdist.* si eius natura importat ut determinetur ad unum, *Conc.* si eius natura importat ut non determinetur ad unum, *Nego*. *Nego conseq.* Deus, quum sit prima causa, movet res secundum exigentiam naturae earumdem, ut patebit, quum agemus de Divino Concurso. Interim audiatur S. Thomas (qq. dd. de Verit. q. 24. a. 1. ad 5.) « Dicendum quod instrumentum dupliciter dicitur, uno modo *proprie*, « quando scilicet aliquid ita ab altero movetur quod non confertur ei « a movente aliquod principium talis motus, sicut serra movetur a « carpentario, et tale instrumentum est expers libertatis. Alio modo « dicitur instrumentum magis *communiter* quidquid est movens ab alio « motum, sive sit in ipso principium sui motus, sive non: et sic ab « instrumento non oportet quod omnino excludatur ratio libertatis, « quia aliquid potest esse ab alio motum, quod tamen seipsum movet, « et ita est de mente humana ».

Obiect. 8^a. Quidquid est in potentia non potest ex seipso reduci in actum. Atqui voluntas nostra est in potentia ad bona particularia. Ergo non potest ex seipsa reduci in actum sed ab alio nempe a Deo, et ideo determinatur ad unum.

Resp. *Dist. mai.* Quod est in pura potentia non potest ex seipso reduci in actum, *Conc.* quod est partim in potentia et partim in actu,

non potest ex seipso reduci in actum, *Nego*. Nam secundum id secundum quod est in actu potest mouere seipsum quoad id ad quod est in potentia. *Contrad. min.* voluntas est in pura potentia quoad bona particularia, *Nego*; est partim in potentia et partim in actu, videlicet est iam in actu quoad beatitudinem in genere, vi cuius movet seipsam ad particulare bonum eligendum, *Conc. Nego cons.* Simili obiectioni ita respondet S. Thomas (qq. dd. De Malo q. 6. art. unic.) « *Ad vicesimum dicendum, quod idem secundum idem non movet seipsum, sed secundum aliud potest seipsum mouere. Sic enim intellectus, in quantum intelligit actu principia, reducit seipsum de potentia in actum quantum ad conclusiones, et voluntas in quantum vult finem, reducit se in actum quantum ad ea quae sunt ad finem* » (1).

Obiect. 9^a. Quidquid Deus praescit, necesse est evenire, cum prae-scientia Dei falli non possit. Sed omnes actus humanos Deus praescit. Ergo de necessitate eveniunt, et ita homo non est liberi arbitrii ad agendum.

Resp. Dist. mai. Quod Deus praescit, necesse est evenire *necessitate hypothetica*, *Conc. necessitate absoluta*, *Nego*. *Conc. min. Dist. cons.* eveniunt *necessitate absoluta*, *Nego*; *necessitate hypothetica*, *Conc. Solatio melius patebit ex dicendis in Theologia de Divina Praescientia*, quae non infert necessitatem praescitis. Interim verba S. Thomae hanc difficultatem solventis afferimus (qq. dd. De Verit. q. 24. a. 1.). « *Ad 13 dicendum, quod ex praescientia Dei non potest concludi quod actus nostri sint necessarii necessitate absoluta, quae dicitur necessitas consequentis, sed necessitate conditionata, quae dicitur necessitas consequentiae, ut patet per Boetium etc.* »

Reliquas difficultates et solutiones conf. apud S. Thomam in locis citatis, atque praesertim in qq. dd. De Malo quaest. 6. art. unic. De Veritate q. 22. a. 6. et q. 24. a. 1.

THESIS LVII.

Voluntas et intellectus sunt diversae potentiae.

PROBATUR.

199. Diversitas potentiarum desumitur ex diversitate obiectorum formalium. Atqui obiectum formale intellectus est diversum ab obiecto formalis voluntatis. Etenim intellectus respicit rem, in quantum esse potest in anima per modum animae et non per modum sui, id est intentionaliter non realiter, voluntas autem respicit rem in quantum anima inclinatur ad eam, in quantum res est in seipsa, id est ad eam realiter

(1) Cfr. 1. 2. q. 9. a. 6. ad 3.

et non intentionaliter tantum possidendam, quae duae rationes sunt formaliter diversae. Ergo intellectus est alia potentia a voluntate (1).

200. **Dices 1.** Voluntas in ratione est. Ergo vel est idem quod ratio, vel pars rationis. Sed ratio est eadem potentia cum intellectu. Ergo et voluntas.

Resp. Dist. antec. Voluntas est in ratione hoc sensu quod est appetitus rationalis qui utpote immaterialis, pertinet cum ratione ad eamdem animae partem, *Conc. hoc sensu*, quod est idem cum ea facultate quae vocatur ratio, *Nego*. *Similiter distinguo primum consequens. Concedo minorem et Nego consequē.* « *Dicendum quod potentia dupliciter potest considerari: vel in ordine ad obiectum, vel in ordine ad essentiam animae, in qua radicatur. Si ergo voluntas consideratur in ordine ad obiectum, sic ad aliud genus animae pertinet, quam intellectus, et sic voluntas contra rationem et intellectum distinguitur. Si vero voluntas consideretur secundum id in quo radicatur, sic, cum voluntas non habeat organum corporale, sicut nec intellectus, voluntas et intellectus ad eamdem partem animae reducentur. Et sic quandoque intellectus vel ratio sumitur, prout includit in se utrumque, et sic dicitur quod voluntas est in ratione, et secundum hoc rationale includens intellectum et voluntatem dividitur contra irascibile et concupiscibile.* » S. Thomas (qq. dd. De Verit. q. 22. a. 10. ad 2.).

Dices 2. Ubicumque invenitur idem obiectum re et ratione, est una potentia. Sed voluntatis et intellectus practici est idem obiectum re et ratione videlicet bonum. Ergo intellectus practicus non est alia potentia, quam voluntas. Sed intellectus speculativus non est alia potentia, quam practicus, quia intellectus speculativus per extensionem fit practicus. Ergo voluntas et intellectus sunt una potentia.

Resp. ad primum syllogismum. Conc. mai. Nego min. Nam obiectum intellectus practici non est bonum, sed verum relatum ad opus.

THESIS LVIII.

a) **Voluntas movet tum intellectum tum alias potentias per modum causae efficientis, id est quoad exercitium actus.** b) **Intellectus autem movet voluntatem per modum proponentis obiectum seu finem, id est quoad specificationem actus** (2).

PROBATUR.

201. *Quoad 1^{er}m. a)* In agente intellectivo movere per modum causae efficientis est illius potentiae, quae comparatur ad res secundum quod

(1) Cfr. S. Th. qq. dd. de Verit. a. 22. a. 10.

(2) Cfr. S. Th. 1. p. q. 82. a. 4.; 1. 2. q. 9. a. 1.; qq. dd. De Verit. q. 22. a. 12.

hae in seipsis sunt. Nam causa efficientis movet educendo mobile de potentia in actum; quod fit secundum esse reale. Atqui talis est voluntas, quae inclinatur ad res secundum esse reale, quod in seipsis habent. Ergo voluntati competit agere per modum causeae efficientis.

b) Insuper actus voluntatis est quaedam inclinatio actualis in aliquid, non autem actus intellectus. Inclinatio autem est dispositio motus secundum quod efficientis movet. Ergo voluntas movet per modum causeae efficientis, non autem intellectus.

Quoad 2^{um}. Ad actionem habendam praeter causam agentem requiritur ratio agendi, quae in agente intellectivo est finis, qui quâ talis nequit habere aliud esse nisi intentionale: finis enim est prior in intentione et ultimus in executione. Iamvero in agente intellectivo movere per modum proponentis finem est illius potentiae, quae comparatur ad res secundum quod sunt per modum spirituale in anima, idest secundum esse intentionale. Ergo intellectui, qui est talis potentia, competit movere per modum proponentis finem.

202. **Nota 1.** Cum intellectus moveat voluntatem quoad specificationem, et voluntas moveat intellectum quoad exercitium, hoc praestant secundum diversa. Quapropter nulla est contradictione, quod idem sit movens et motum.

Nota 2. Obiectum voluntati ab intellectu propositum, non movet voluntatem in ratione causeae efficientis, vel stricte formalis, sed in ratione causeae finalis.

Nota 3. Cum voluntas non agat nisi propter finem, finis autem proponatur ab intellectu, necesse est ut aliquis actus intellectus praecedat primum actum voluntatis. Voluntas autem semel actuata movere potest intellectum ad ulteriores operationes, puta ad alias apprehensiones, iudicia, ratiocinationes.

OBJECTIONES.

203. **Obiect. 1.** Movens est naturaliter prius moto. Sed voluntas est posterior intellectu, nihil enim amat vel desideratur nisi cognitum. Ergo voluntas non movet intellectum.

Resp. *Dist. mai.* Si sit movens immobile, *Conc.* si sit movens mobile, *subdist.* est prius moto sub eo respectu, sub quo est movens, *Conc.* sub eo respectu, sub quo est mobile, *Nego.* *Contrad. min.* voluntas est sub aliquo respectu posterior intellectu, *Conc.* sub omni respectu, *Negc.* *Conc. rat. add.* *Dist. conseq.* voluntas non movet intellectum quoad primam apprehensionem, *Conc.* quoad alias apprehensiones, *Nego.* Solutio plenius patebit ex dicendis de electione et de motivo voluntatis (1).

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 82. a. 4. ad 1.

Obiect. 2^a. Nihil velle possumus nisi fuerit intellectum. Sed si voluntas movet ad intelligendum, alias actus intelligendi deberet praecedere actum voluntatis, et ita procedendum foret in infinitum, quod repugnat. Ergo voluntas non movet intellectum.

Resp. *Conc. mai. Dist. sequel. minoris.* Si ad omnem actum intellectus moveri deberet a voluntate, *Conc.* si tantum ad actus consequentes primam apprehensionem, *Nego.* *Nego conseq.* « Ad 3. dicendum quod non oportet procedere in infinitum, sed statut in intellectu sicut in primo. « Omnem enim voluntatis motum necesse est quod praecedat apprehensio, sed non omnem apprehensionem praecedit motus voluntatis, sed principium considerandi et intelligendi est aliquod intellectivum principium altius intellectu nostro, quod est Deus, ut etiam Aristoteles dicit (*Ethic.* lib. VIII. cap. 18.), et per hunc modum ostendit quod non sit procedere in infinitum » (1. p. q. 82. a. 4.).

Obiect. 3^a. Omnis potentia passiva movetur a suo obiecto. Sed voluntas est potentia passiva cuius obiectum est bonum intellectum vel apprehensum. Ergo intellectus movet voluntatem, et non e converso.

Resp. *Dist. mai. Quoad specificationem, Conc. quoad exercitum, subdist.* si sit mere passiva, *Conc.* si sit simul passiva et activa, *Nego.* *Contrad. min. Dist. conseq.* intellectus movet voluntatem quoad specificationem, *Conc. quoad exercitum, Nego.* « Dicendum quod ratio illa ostendit quod intellectus movet per modum finis, hoc enim modo se habet bonum apprehensum » (S. Th. qq. dd. de Verit. q. 22. a. 12. ad 3.). Movere autem per modum finis importat *motionem* et *efficientiam* *metaphorice* dictas. Illud enim proprie movet et efficit aliquid, quod per actualitatem sui esse et suae virtutis operativa causat aliquam realitatem in subiecto moto. Porro finis (ex. gr. sanitas), quamvis sit primus in intentione, tamen nondum habet esse, quem sit ultimus in executione. Et ideo quando aliquis assequutus est realiter finem suum, cessat moveri in finem (1).

Obiect. 4^a. Una potentia dicitur aliam moveare propter imperium quod habet super eam. Imperare autem est actus rationis. Ergo rationis est movere alias potentias, non voluntatis.

Resp. *Conc. mai. Dist. min.* dependenter a voluntate, et tamquam proponentis ordinem mediorum ad finem, *Conc.* independenter a voluntate et tamquam absolute determinantis actualem executionem, *Nego.* *Nego cons.* Solutio adhuc melius patebit ex dicendis de electione.

(1) Cfr. S. Th. in lib. 1. De Generatione Lect. 20. et Summae 1. p. q. 5. a. 4. c. et ad 2.

THESIS LIX.

**Intentio seu intendere est actus voluntatis
quatenus praesupponit actum rationis (1).**

PRAENOTIONES.

204. I. Finis respectu voluntatis potest tripliciter considerari, nempe *a) vel quatenus absolute et immediate est volitus; b) vel quatenus iam est acquisitus; c) vel quatenus ad eum acquirendum ordinantur opportuna media.*

II. Actus quo voluntas absolute vult finem, vocatur simpliciter *volitio*, actus quo fine possesso gaudet, vocatur *fruitio*, actus, quo vult per opportuna media tendere in finem, vocatur *intentio* (Cfr. S. Th. 1. 2. q. 11. a. 1. ad 3.). Unde, qui absolute vult sanitatem, dicitur *eam simpliciter velle*; qui sanus est, dicitur *sanitate frui*; qui medicinam propter sanitatem vult, dicitur *sanitatem intendere*.

III. Quare *intentio* definiri potest *motus voluntatis in finem quatenus per ordinata media acquisibilem*, vel etiam verbis S. Thomae (de Ver. q. 22. a. 14.) dicitur « inclinatio voluntatis in finem secundum quod ad finem terminantur ea quae sunt in finem ».

PROBATUR THESIS.

205. a) Illius potentiae est intentio, cuius est tendere seu inclinari in finem. Atqui voluntatis est huiusmodi tendentia seu inclinatio, quia voluntas est appetitus intellectivus. Ergo intentio est actus voluntatis.

b) Ad hoc ut voluntas tendat in finem per opportuna media, non sufficit cognitio finis, sed praerequiritur cognitio et ordinatio medium ad finem. Atqui haec ordinatio cognoscitiva est in homine actus rationis. Etenim ordinare plura ad aliquid est proprius actus cognoscitentis naturam et proportionem mediorum ad finem et conferentis haec ad invicem, quae omnia a nobis per iudicia et ratiocinia fiunt. Ergo intentio est actus voluntatis dependenter a ratione.

Objectiones vide apud S. Thomam in locis citatis.

(1) Cfr. 1. 2. q. 12. a. 1. et qq. dd. De Verit. q. 22. a. 13.

THESIS LX.

**Quando voluntas per media tendit in finem,
id praestat uno et eodem motu, seu actu (1).**

206. Unitas actus desumitur ex unitate obiecti. Unitas autem obiecti salvatur non solum ex materiali unitate rei, sed etiam ex formalis, id est ex subordinatione plurium, quae per modum unius apprehenduntur, ut plures lapides qui constituant unum templum, vel plures personae quatenus constituant unam familiam. Quum igitur intentio feratur in finem per ordinata media, et in media quatenus coniunguntur cum fine, necesse est ut constituat unicum motum seu unum eundemque actum voluntatis.

Nec valet obiicere nos posse velle tum finem tum media absolute seu secundum se. In hac enim hypothesi haberemus multiplicem actum voluntatis, quia haec potest velle media non quatenus media, sed quatenus sunt in se aliquid appetibile, puta si quis vellet potionem non quatenus est medicina, sed quatenus est dulcis.

Dices. Voluntas eius quod est ad finem dicitur electio. Sed non est idem electio et intentio. Ergo intentio finis non est idem motus cum voluntate eius quod est ad finem.

Resp. *Dist. mai.* electio est actus voluntatis in ordine ad rationem comparantem media ad invicem, *Conc.* ordinantem media in ipsum finem, *Nego.* *Conc. min.* *Nego cons.* « Ad tertium dicendum, quod motus « qui est unus *subjecto*, potest *ratione* differre secundum principium et « finem, ut ascensio et descensio, sicut dicitur (Physic. lib. III. text. 21). « Sic igitur in quantum motus voluntatis fertur in id quod est ad « finem, prout ordinatur ad finem (id est prout unum medium melius « conductus quam aliud), est electio, motus autem voluntatis qui fertur « in finem, secundum quod acquiritur per ea quae sunt ad finem, vo- « catur intentio, cuius signum est quod intentio finis esse potest, etiam « nondum determinatis his quae sunt ad finem, quorum est electio ». S. Thomas 1. 2. q. 12. a. 4. ad 3. Et adhuc clarius distinctionem inter obiectum proprium intentionis et electionis proponit in qq. dd. De Verit. q. 22. a. 13. ad 16. « Dicendum, quod intentio est actus voluntatis in « ordine ad rationem ordinantem ea quae sunt ad finem in finem ipsum, « sed electio est actus voluntatis in ordine ad rationem comparantem « ea quae sunt in finem ad invicem, et propter hoc intentio et electio « differunt ». Reliquas objectiones vide apud S. Thomam in locis citatis.

207. **Corollarium.** *De radice libertatis.* Radix libertatis humanae ex

(1) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 12. a. 4. qq. dd. de Verit. q. 22. a. 14.

parte subiecti est voluntas, quia ipsa est subiectum liberae determinationis, nempe est potentia quae libere operatur; *ex parte vero causae est ratio*, quia ratio potest habere diversas conceptiones boni, et voluntati plura obiecta proponere, ita ut voluntas ad diversa ferri valeat. Conf. S. Th. 1. 2. q. 17. a. 1. ad 2. qq. dd. De Verit. q. 24. a. 2. et 1. 2. q. 13. a. 6.

QUAESTIO XXVIII.

DE ELECTIONE.

THESIS LXI.

a) **Consilium qui est actus rationis in ordine ad opus, atque importat collationem de rebus agendis, non cogit voluntatem.** Electio autem, quae b) versari tantum potest circa ea quae sunt ad finem, est c) actus liber voluntatis in ordine seu consequenter ad consilium rationis et ideo d) substantia-liter est actus voluntatis sed formaliter specificatur a praevio actu rationis (1).

PRAENOTIONES.

208. I. **Obiectum electionis.** Quemadmodum *intellectus* dicitur de principiis quae sunt per se immediate nota, *ratio* autem dicitur de conclusionibus, quibus per discursum virtute primorum principiorum assentimur; similiter *voluntas* dicitur de fine, sive hic sit absolute sive relative ultimus, *electio* autem dicitur de mediis, quae finis ultimi gratia voluntas amplectitur.

II. **Consilium-Electio.** Quum electio sit particularium et deficientium bonorum, quae assumenda sunt ut media ad finem, de his autem dubium esse possit rationi utrum convenient necne, necesse est ut iudicium electivum praecedatur ab inquisitione rationis de rebus eligendis. Quae inquisitio vocatur *consilium* (1. 2. q. 14. aa. 1^o et 3^o). Electio autem vocatur ab Aristotele (Ethic. 1. III. c. 3.) *appetitus praeconsiliatus*. Etenim tunc voluntas eligit, quum alicui ex consiliatis conclusionibus practicis assensum praebet unamque prae aliis eligit sive quia una tantum appareat utilis, sive quia inter multas utiles, una praferatur. Ex. gr. si quis postquam statuerit Romam pergere Massiliam secum ipse conferat, consiliando, utrum sit eligendum iter maritimum vel terrestre, una navis potius quam alia etc. et unum ex his mediis ei

(1) 1. 2. q. 13. et 14.

appareat utile, vel, etiam si plura media aequa bona ipsi videantur, quum voluntas in unum pree alio inclinatur, puta in iter per viam ferream quae litus Liguriae pertransit, hoc eligere dicitur, et actus voluntatis assentientis huic pree aliis dicitur *electio*.

III. **Electio adaequata.** Quare *electio adaequata* sumpta duo complectitur, nempe iudicium rationis per consilium obtentum et voluntatis assensum bono per iudicium practicum rationis consiliato. Et ideo si voluntas non assentiatur huic iudicio, sed vel suspendat assensum, vel rationem moveat ad aliud consilium aliudque iudicium practicum, nondum habetur electio. Quum autem voluntas assentitur alicui iudicio pratico, tunc habetur electio, et iudicium hoc cum assensu voluntatis coniunctum vocatur *iudicium ultimum practicum*.

PROBATUR THESIS.

209. *Quoad 1^{um}. Consilium non cogit voluntatem.* Consilium rationis quamvis proponat unum bonum pree alio ut conduceat ad finem, tamen nequit illud proponere ut necessario connexum cum beatitudine, quum nullum sit huiusmodi inter particularia bona eligibilia: ex. gr. sumere medicinam erit bonum sanitati, sed malum gustui. Et ideo consilium est inquisitio quaedam non demonstrativa, sed ad opposita viam habens. Voluntas igitur remanet semper libera tum ad assensum in bonum consiliatum, tum ad volendam continuationem inquisitionis, tum ad eam suspendendam.

210. *Quoad 2^{um}. Electio est circa media.* « Dicendum quod, sicut iam dictum est (art. 1. huius quaest. ad 2.) electio consequitur sententiam vel iudicium quod est sicut conclusio syllogismi operativi. Unde illud cadit sub electione quod se habet ut conclusio in syllogismo operabilium. Finis autem in operabilibus se habet ut principium, et non ut conclusio, ut Philosophus dicit (Physic. lib. II. text. 89.). Unde finis, in quantum est huiusmodi, non cadit sub electione » (1).

Deinde S. Doctor demonstrat caeteros fines, excepto nempe fine absolute ultimo, cadere posse sub electione non quatenus fines sed quatenus media, hisce verbis: « Sed sicut in speculativis nihil prohibet, id quod est unius demonstrationis vel scientiae principium esse conclusionem alterius demonstrationis vel scientiae, primum tamen principium indemonstrabile non potest esse conclusio alicuius demonstrationis vel scientiae, ita etiam contingit id quod est in una operatione ut finis, ordinari ad aliquid ut ad finem, et hoc modo sub electione cadit, sicut in operatione medici sanitas se habet ut finis; unde hoc non cadit sub electione medici, sed hoc supponit tamquam princi-

(1) 1. 2. q. 13. a. 3.